

Національна академія педагогічних наук України
Інститут спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка

Типова освітня програма

організації і проведення підвищення кваліфікації
педагогічних працівників позашкільних закладів освіти
(організація інклюзивного навчання)

2023

Освітня програма
«Організація інклюзивного навчання
в позашкільних закладах освіти»

*Рекомендовано Вченою радою Інституту спеціальної педагогіки і психології ім. М. Ярмаченка НАПН України
(протокол № 11 від 21 грудня 2023 року)*

Укладачі:

Квітка Н.О., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу інклюзивного навчання Інституту спеціальної педагогіки і психології ім. Миколи Ярмаченка;

Ланін А.В., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу інклюзивного навчання Інституту спеціальної педагогіки і психології ім. Миколи Ярмаченка;

Цільова аудиторія: викладачі, асистенти учителів

Форма навчання: очно-заочна, дистанційна

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

1. Загальні положення

Типову програму підвищення кваліфікації педагогічних працівників позашкільних закладів освіти **«Організація інклюзивного навчання в позашкільних закладах освіти»** розроблено відповідно до сучасної державної освітньої політики щодо впровадження інклюзивного навчання та вимог Нової української школи, стратегії реформування позашкільної освіти.

Актуальність полягає в необхідності підготовки педагогічного складу позашкільних закладів освіти до роботи в інклюзивному освітньому середовищі в контексті сучасного розуміння інклюзії, змін в українському законодавстві, виконання державою основних міжнародних зобов'язань на шляху до Євросоюзу.

Можливість здобуття відповідного профілю освіти в інклюзивному освітньому середовищі є безумовним правом кожного здобувача освіти на доступну і якісну освіту та однією з ознак демократичності суспільства. А стосовно інклюзивності позашкільних закладів освіти міжнародним зобов'язанням країни з моменту ратифікації Україною Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю та Факультативного протоколу до неї. Адже (Стаття 24) цього документа наголошує, що країни-учасниці цієї Конвенції повинні забезпечити інклюзивну освіту на всіх рівнях.

Починаючи з 2009 року Україна стала на шлях запровадження інклюзивних стандартів в освіті. Так, у 2010 році були внесені зміни до законодавчих актів щодо організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах прийняті інші важливі нормативно-правові документи. У подальшому одним із ключових документів стала постанова Кабінету Міністрів України № 872 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах», прийнята 15.08.2011 р., та забезпечила функціонування асистентів учителів в закладах освіти. А саме прямо вказувала, що «особистісно зорієнтоване спрямування навчально-виховного процесу забезпечує асистент учителя, який бере участь у розробленні та виконанні індивідуальних навчальних планів і програм, адаптує навчальні матеріали з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими потребами».

Освітня реформа щодо запровадження концепції «Нової української школи» розпочалася у 2016 році та базується на принципах дитиноцентризму та педагогіки партнерства, а новий зміст освіти базується на ключових компетентностях та формуванні загально людських цінностей, що робить інклюзивне навчання є невід'ємною складовою подальшого розвитку системи освіти.

Новий закон «Про освіту» визначає, що інклюзивне навчання є забезпеченням права дитини на освіту, що базується

на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників. Відповідно були внесені зміни у закони про дошкільну освіту, про загальну середню освіту, про професійну (професійно-технічну) та вищу освіту.

Будь-яка реформа не може бути втілена без відповідної підготовки та перепідготовки педагогічних працівників, які її здійснюють. З цією метою Міністерство освіти і науки України рекомендувало директорам закладів післядипломної педагогічної освіти включити навчальний курс «Основи інклюзивної освіти», у навчальні програми для слухачів курсів підвищення кваліфікації. Адже, на сьогодні існує велика потреба у проведенні підвищення кваліфікації педагогічних працівників, які працюють на педагогічних посадах у закладах позашкільної освіти.

Тому з метою удосконалення існуючого курсу було розроблено типову програму підвищення кваліфікації педагогічних працівників позашкільних закладів освіти **«Організація інклюзивного навчання в позашкільних закладах освіти»**.

1.1. Структура типової освітньої програми, розподіл годин за видами навчальних занять, тематика практичних занять і самостійної роботи мають рекомендаційний характер і визначаються кожним закладом, що здійснює підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

1.2. Цільова аудиторія

Викладачі та асистенти учителів які працюють в закладах позашкільної освіти.

1.3. Мета і завдання

Мета програми полягає у формуванні компетентностей викладачів та асистентів учителів закладів позашкільної освіти, необхідних для ефективної роботи в інклюзивному освітньому середовищі відповідно до існуючого нормативно-правового забезпечення, сучасного розуміння інклюзивного навчання.

Завдання:

- засвоєння основних принципів і цінностей інклюзивної освіти;
- обізнаність з міжнародною та національною законодавчою базою у сфері інклюзивної освіти, з основними нормативно-правовими документами, що регламентують основні ролі, завдання та кваліфікаційні характеристики викладача та асистента учителя;

- обізнаність з основними принципами Нової української школи та їх реалізацією у закладах позашкільної освіти;
- засвоєння основних принципів і технологій організації освітнього процесу в умовах інклюзивного освітнього середовища;
- оволодіння основними методами роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища, зокрема розробленням індивідуальної програми розвитку та індивідуального маршруту для здобувача освіти з особливими освітніми потребами;
- розширення знань про особливості психофізичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами (основи спеціальної педагогіки) та особливості їх навчання й виховання в умовах інклюзивного освітнього середовища;
- оволодіння ефективними стратегіями інклюзивного розвитку спільноти закладу освіти;
- формування інклюзивної культури, зокрема позитивного налаштування на професію асистента учителя в позашкільних закладах освіти та постійний професійний розвиток і удосконалення.

1.4. Предметом програми є актуальні теоретичні та методичні питання щодо формування інклюзивних

компетентностей слухачів з питань професійної діяльності в позашкільних закладах освіти.

Освітнє і професійне значення викладання програми полягає в розвитку професійної компетентності викладачів та асистентів учителів в галузі інклюзивного навчання, їхньої пластичності та здатності до активної творчої діяльності.

1.5. Результати навчання

Вивчення курсу сприяє формуванню загальних та фахових програмних компетентностей:

Загальні:

- знання і розуміння предметної галузі та професії; знання основних теорій, концепцій; вміння відстоювати власні стратегії професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі;

- здатність діяти на основі соціальної відповідальності та громадянської свідомості, застосовувати процедури і технології захисту прав і свобод осіб з особливими освітніми потребами відповідно до основних міжнародних правозахисних документів та чинного законодавства України;

- уміння знаходити та аналізувати інформацію з різних джерел; застосовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології для розгляду конкретних питань щодо організації та впровадження інклюзивної освіти, вирішення фахових завдань у професійно-педагогічній діяльності;

- уміння працювати в команді психолого-педагогічного супроводу дитини; здатність до ефективної міжособистісної взаємодії з колегами, дітьми та їхніми батьками в інклюзивному освітньому середовищі;

- здатність генерувати нові ідеї, творчо підходити до вирішення професійних завдань в інклюзивному освітньому середовищі;

- уміння планувати, організовувати, координувати, контролювати та оцінювати власну професійну діяльність; здатність виявляти та вирішувати проблеми професійно-педагогічної діяльності; знання основних методів наукового пошуку; уміння узагальнювати, оформлювати та презентувати результати діяльності щодо удосконалення освітнього процесу в інклюзивному освітньому середовищі;

- уміння самостійно навчатися; здатність до розвитку особистісного потенціалу, самореалізації, професійного лідерства та досягнення успіху; уміння швидко реагувати під час вирішення ситуативних проблем з урахуванням нових умов та обставин для прийняття рішень.

Фахові:

- компетентність у сфері міжнародного та національного законодавства у сфері інклюзивного навчання (знання основних міжнародних і національних законодавчих документів щодо інклюзивного навчання);

- компетентність у сфері концептуальних засад інклюзивного навчання (знання та розуміння концепцій і принципів інклюзивного навчання; розуміння широкого контексту інклюзивної культури як освіти для усіх без винятку);

- компетентність у сфері управління освітнім процесом (володіння сучасними підходами до організації освітнього процесу в умовах інклюзивного навчання; вміння спільно працювати та злагоджено взаємодіяти з іншими працівниками та батьками, зокрема з батьками або іншими законними представниками дітей з особливими освітніми потребами; вміння планувати та ефективно реалізувати поставлені завдання для забезпечення якості освітнього процесу);

- компетентність щодо закономірностей та вікових особливостей дітей, у тому числі дітей з особливими освітніми потребами (знання закономірностей розвитку дитини у різних вікових періодах; знання індивідуальних методів навчання дитини задля забезпечення цілісного розвитку її особистості);

- компетентність у сфері організації інклюзивного освітнього середовища (уміння виявляти і усувати бар'єри у навчанні здобувачів освіти з особливими освітніми потребами; знання способів диференціації, адаптації і модифікації навчального змісту, методів викладання; уміння використовувати принципи універсального дизайну в освітньому процесі; уміння розробляти індивідуальну програму

розвитку; володіння методами оцінювання з опорою на сильні сторони здобувача освіти);

- компетентність у сфері професійного розвитку (здатність до рефлексії, вміння критично мислити та здійснювати самооцінку власної професійної діяльності; вміння визначати власні сильні та слабкі сторони, визначати професійні цілі та реалізувати їх у практичному вимірі).

Програмні результати навчання:

- засвоїти концепції, принципи, основні закономірності та напрями системи інклюзивного навчання;

- розуміти ключові поняття у сфері інклюзивного навчання;

- знати міжнародне і вітчизняне законодавство у сфері інклюзивного навчання, зокрема документи, що регламентують роботу асистента вчителя та асистента дитини;

- оволодіти науково обґрунтованими методами та сучасними технологіями щодо організації власної професійної діяльності з урахуванням особливостей взаємодії асистента вчителя з учителем, іншими працівниками закладу освіти, а також із батьками дітей, зокрема батьками дітей з особливими освітніми потребами;

- організовувати освітній процес та підтримку здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання, спираючись на використання

теоретичних знань і практичних умінь, отриманих під час вивчення курсу;

- створювати сприятливі умови для взаємодії здобувачів освіти в умовах інклюзивної навчання;

- демонструвати розуміння послідовності етапів організації педагогічної діяльності на компетентнісних засадах;

- проектувати власну програму професійного розвитку;

- здійснювати інформаційно-просвітницьку діяльність щодо підтримки і важливості впровадження інклюзивного навчання в Україні.

1.6. Зміст програми та форми роботи

Зміст програми розкривається у трьох блоках:

1. Теоретичний – основні терміни та поняття; переваги та існуючі виклики впровадження інклюзивного навчання; вітчизняне та міжнародне законодавство у сфері інклюзивного навчання; основні завдання, ролі та функції асистента вчителя та асистента дитини.

2. Практичний – оволодіння навичками роботи в команді з викладачем, іншими фахівцями та батьками дітей, зокрема батьками дитини з особливими освітніми потребами; умінням брати участь у розробленні індивідуальної програми розвитку дитини та її реалізації відповідно до власної ролі; способам адаптації навчальних матеріалів з урахуванням індивідуальних особливостей дитини; способам спільного викладання;

способам проведення спостережень та використання їх результатів для планування і здійснення змін в освітньому середовищі.

3. Самостійна робота – аналіз основних міжнародних, вітчизняних законодавчих і нормативно-правових документів у сфері інклюзивного навчання; виконання творчих завдань в інклюзивному освітньому середовищі; підготовка повідомлень на актуальні теми; проведення міні-досліджень; вирішення проблемних ситуацій.

Основними формами роботи в процесі вивчення програми є інтерактивні лекції, практичні заняття, самостійна робота.

Під час інтерактивних лекцій слухачі отримують систематизовану впорядковану інформацію в рамках навчальної програми; на практичних заняттях закріплюють і деталізують теоретичні знання у практико-зорієнтованих навчальних ситуаціях; метою самостійної роботи є творче переосмислення одержаних знань і розширення їх бази, розвиток умінь самонавчання та саморозвитку.

Кількість годин на вивчення дисципліни – 60 год., з них 26 год. – лекції, 18 год. – практичні заняття, 14 год. – самостійна робота, 2 год. – підсумковий контроль.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Назви теоретичних розділів	К-сть годин			
		Лек.	Практ.	Сам.	Усього
МОДУЛЬ І. Інклюзивне навчання: сутність, завдання та нормативні документи, функції і ролі асистента вчителя та асистента дитини в позашкільних закладах освіти					
1.1	Інклюзивне навчання: сутність, завдання та принципи. Основні міжнародні та національні документи, що регламентують інклюзивне навчання в Україні.	2		2	4
1.2	Основні завдання, ролі й основні завдання асистента вчителя та асистента дитини в інклюзивній групі/класі. Робота у єдиній команді. Спільне викладання.	4	2	4	10
	Разом:	6	2	6	14

МОДУЛЬ II. Особливості організації освітнього процесу в позашкільних закладах освіти в умовах інклюзивного освітнього середовища.

2.1	Основні принципи «Нової української школи» та особливості роботи за новими державними освітніми стандартами в умовах інклюзивного освітнього середовища.	2	2		4
2.2	Індивідуальна програма розвитку як механізм індивідуалізації освітньої траєкторії здобувача освіти з особливими освітніми потребами та забезпечення його додаткових потреб в освітньому процесі.	2	4	2	8
2.3	Особливості оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти в умовах інклюзивного навчання. Роль асистента вчителя та	2	2	2	6

	асистента дитини у проведенні спостережень.				
	Разом:	6	6	4	18

МОДУЛЬ III. Командний підхід як складова забезпечення якісної освіти в позашкільних закладах освіти в умовах інклюзивного освітнього середовища.

3.1	Команда психолого-педагогічного супроводу: основні завдання, склад та функції учасників команди.	2	2		4
3.2	Партнерство з батьками як необхідна умова успішного інклюзивного навчання.	2	2		4
3.3	Співпраця з місцевою громадою: роль Інклюзивно-ресурсних центрів та бізнесу в наданні додаткової підтримки.	2	2	2	4
	Разом:	6	6	2	14

МОДУЛЬ IV. Забезпечення додаткових корекційно-розвиткових та оздоровчих послуг для дітей з особливими

освітніми потребами на основі застосування рівнів підтримки					
4.1	Сутність та основні принципи визначення рівнів підтримки.	2			2
4.2	Огляд основних категорій дітей з особливими освітніми потребами. Використання рівнів для підтримки активності та участі дітей з особливими освітніми потребами в освітньому процесі. Забезпечення організаційних змін в освітньому середовищі.	4	2	2	8
4.3	Основні стратегії формування позитивної атмосфери у дитячому колективі.	2	2		4
	Разом:	8	4	2	14
	Усього:	26	18	14	58
	Підсумковий контроль	2			

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

МОДУЛЬ I.

Інклюзивне навчання: сутність, завдання та нормативні документи, функції і ролі асистента вчителя та асистента дитини в позашкільних закладах освіти

Лекція 1.1.

Інклюзивне навчання: сутність, завдання та принципи. Основні міжнародні та національні документи, що регламентують інклюзивне навчання в Україні.

Сутність і зміст поняття «інклюзивне навчання». Інклюзивне навчання як забезпечення права на освіту для кожної дитини. Еволюція розуміння інвалідності: основні моделі (благочинна, медична, соціальна). Аналіз змісту понять «виключення», «сегрегація», «інтеграція», «інклюзія». Відмінності між інтеграцією (медична модель) та інклюзією (соціальна модель). Завдання і принципи інклюзивного навчання. Визначення інклюзивного навчання через призму основних міжнародних документів: Саламанкська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у сфері освіти осіб з інвалідністю, рекомендації ЮНЕСКО 2008 р. (міжнародна конференція з питань освіти), Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Концепція «Безпечна школа» (ЮНІСЕФ), «Індекс інклюзії», Цілі сталого тисячоліття на період до 2030 р. і т.д. Переваги інклюзивного

навчання для усіх учасників освітнього процесу. Основні бар'єри на шляху до впровадження інклюзивного навчання: фізичні, інформаційні, інституційні, ментальні.

Законодавство України щодо забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами на якісне інклюзивне навчання. Укази Президента України у сфері інклюзивного навчання. Основні положення постанов Кабінету Міністрів України, що регламентують особливості організації інклюзивного освітнього процесу у закладах дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти. Накази Міністерства освіти і науки України щодо організації інклюзивного навчання.

Лекція 1.2.

Основні завдання, ролі й основні завдання асистента вчителя та асистента дитини в інклюзивній групі/класі. Робота у єдиній команді. Спільне викладання.

Основні завдання та роль асистента вчителя та асистента дитини. Функції асистента вчителя: організаційні, навчально-розвивальні, діагностичні, прогностичні, консультативні. Функції асистента дитини: соціальні та побутові. Педагогічна етика. Компетентності асистента вчителя: знання, уміння, особисті характеристики. Компетентності асистента дитини: знання, уміння, особисті характеристики. Формування ефективних стосунків між викладачем і асистентом учителя,

між викладачем і асистентом дитини, між асистентом учителя і асистентом дитини. Роль асистента вчителя у забезпеченні навчальних та інших потреб здобувачів освіти. Порівняння обов'язків викладача, асистента вчителя та асистента дитини на різних етапах освітнього процесу: планування, здійснення, оцінювання, робота з батьками. Спільне викладання: необхідність, можливість, співпраця. Підтримка асистентів учителя та дитини іншими фахівцями. Норми та правила ведення педагогічної документації.

Практичне заняття 1. Перегляд та аналіз відкритого заняття у позашкільному закладі освіти за участю асистента вчителя.

Модуль II

Особливості організації освітнього процесу в позашкільних закладах освіти в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Лекція 2.1.

Основні принципи «Нової української школи» та особливості роботи за новими державними освітніми стандартами в умовах інклюзивного освітнього середовища.

«Нова українська школа»: концептуальні засади реформування середньої школи. Основні принципи: педагогіка партнерства, готовність до інновацій, нові освітні стандарти й результати навчання, автономія школи і вчителя, фінансування освіти. Мета нової школи та профіль випускника. Ключові компоненти формули нової української школи. Ключові компетентності для життя. Інтегрований підхід до навчання: тематичне планування та проектний підхід. Особливості організації освітнього середовища: навчальні осередки, «куточок усамітнення». Забезпечення інклюзивного і безпечного освітнього середовища.

Лекція 2.2.

Індивідуальна програма розвитку як механізм індивідуалізації освітньої траєкторії здобувача освіти з особливими освітніми потребами та забезпечення його додаткових потреб в освітньому процесі.

Індивідуалізація освітнього процесу як одна із умов запровадження інклюзивного навчання. Нормативне забезпечення, що регламентує створення ІПР: постанова КМУ «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» (15.08.2011 р. № 872, постанова КМУ № 588 від 09.08.2017 р.); лист МОН України від 18.05.2012 р. № 1/9-384 «Про організацію інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних

закладах». Структура і функції ІПР. Ролі членів команди психолого-педагогічного супроводу у розробленні і впровадженні ІПР. План роботи над ІПР. Визначення навчальних цілей і завдань. Визначення пріоритетності навчальних цілей. Роль асистентів вчителя та дитини у процесі розроблення ІПР. Здійснення адаптацій і модифікацій під час планування освітнього процесу: адаптація основних компонентів освітнього процесу: фізичне середовище, освітній процес, вказівки вчителя, навчальні матеріали. Види модифікацій. Способи адаптації процесу оцінювання, використання модифікованих і альтернативних методів оцінювання.

Лекція 2.3.

Особливості оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти в умовах інклюзивного навчання. Роль асистента вчителя та асистента дитини у проведенні спостережень.

Оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти в умовах інклюзивного навчання. Основні підходи до моніторингу успіхів здобувачів освіти: традиційний та особистісно-зорієнтований. Формувальне та підсумкове оцінювання. Особливості оцінювання навчальних результатів здобувачів освіти з особливими освітніми потребами. Спостереження як один із важливих способів автентичного

оцінювання. Мета і способи проведення спостереження і запису інформації. Методика реагування на втручання. Моніторинг успіхів здобувача освіти з особливими освітніми потребами на основі ІІР та реагування на втручання. Використання результатів оцінювання успіхів здобувача освіти з метою спілкування з батьками та отримання ефективного зворотного зв'язку. Участь батьків здобувачів освіти з особливими освітніми потребами у процесі оцінювання. Рівні участі батьків у процесі оцінювання прогресу розвитку та навчальних досягнень своїх дітей.

Практичне завдання 2. Створення індивідуальної програми розвитку, а саме: формулювання навчальних цілей і завдань на основі кейсів здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, визначення пріоритетності цілей, визначення критеріїв для оцінювання.

Модуль III

Командний підхід як складова забезпечення якісної освіти в позашкільних закладах освіти в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Лекція 3.1.

Команда психолого-педагогічного супроводу: основні завдання, склад та функції учасників команди.

Закон України «Про освіту»: визначення осіб з особливими освітніми потребами. Види додаткової підтримки та рівні її надання. Основні підходи до надання додаткової підтримки. Командний підхід як одна з умов запровадження інклюзивної освіти. Визначення команди. Положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти (наказ МОН України № 609 від 08.06.2018 р.). Склад учасників команди супроводу та принципи її діяльності. Завдання та основні функції учасників команди супроводу. Організація роботи команди супроводу: надання психолого-педагогічних і корекційно-розвивальних послуг. Професійне співробітництво як одна з умов успішного інклюзивного навчання: роль партнерства викладача, асистента учителя та асистента дитини з іншими фахівцями (практичний психолог, вчитель-дефектолог, соціальний працівник та ін.).

Лекція 3.2.

Партнерство з батьками як необхідна умова успішного інклюзивного навчання.

Принципи педагогічної діяльності, орієнтованої на інтереси сім'ї. Чинники, що впливають на участь батьків як членів команди. Складові успішної співпраці: спільне бачення майбутнього дитини, позитивна взаємозалежність, відданість спільній роботі над досягненням спільної мети, спільна

відповідальність, рівні права у процесі прийняття рішень. Основні бар'єри на шляху спішної співпраці закладу освіти з батьками дітей з особливими освітніми потребами. Практика раннього втручання. Планування програми переходу від практики раннього втручання (Центри раннього втручання) до закладів дошкільної і загальної середньої освіти.

Лекція 3.3.

Співпраця з місцевою громадою: роль Інклюзивно-ресурсних центрів та бізнесу в наданні додаткової підтримки

Рівні надання додаткової підтримки та основні види команд: команда психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами (на рівні класу), внутрішньошкільна команда, позашкільна команда.

Інклюзивно-ресурсний центр як джерело підтримки педагогічних працівників у впровадженні інклюзивного навчання наданні додаткової підтримки дітям з особливими освітніми потребами. Постанова КМУ № 545 від 12.07.2017 р. «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр». Завдання ІРЦ. Організація психолого-педагогічного супроводу та надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг дитині з особливими освітніми потребами.

Практичне заняття 3. «Картування» потенційних партнерів і ресурсів місцевої громади на підтримку інклюзивної освіти.

Модуль IV

Забезпечення додаткових корекційно-розвиткових та оздоровчих послуг для дітей з особливими освітніми потребами на основі застосування рівнів підтримки.

Лекція 4.1.

Сутність та основні принципи визначення рівнів підтримки.

Біопсихосоціальна модель розуміння інвалідності: інвалідність як динамічна взаємодія між станом здоров'я людини, навколишнім середовищем і особистими характеристиками людини. Основні поняття: «активність», «участь», «обмеження активності», «обмеження можливості участі». Основні сфери життєдіяльності дитини.

Лекція 4.2.

Огляд основних категорій дітей з особливими освітніми потребами. Використання рівнів для підтримки активності та участі дітей з особливими освітніми потребами в освітньому процесі. Забезпечення організаційних змін в освітньому середовищі.

Особливості розвитку і підтримки дітей із розладами аутистичного спектру. Особливості розвитку і підтримки дітей із сенсорними порушеннями. Особливості розвитку і підтримки дітей з порушеннями опорно-рухового апарату. Особливості розвитку і підтримки дітей з інтелектуальними порушеннями. Порушення писемного мовлення: процесу письма (дисграфія) і процесу читання (дислексія). Особливості розвитку та підтримки дітей із синдромом дефіциту уваги з гіперактивністю.

Лекція 4.3.

Основні стратегії формування позитивної атмосфери у дитячому колективі.

Сприяння природному розвитку дружніх стосунків, налаштування на толерантне ставлення до інших, моделювання позитивної соціальної поведінки, заохочення дітей до співпраці та взаємодопомоги, розвиток емпатії. Розвиток соціально-емоційної компетентності здобувачі освіти: практика «Ранкові зустрічі», «Крісло автора» та ін. Забезпечення інклюзивного і безпечного освітнього середовища. Запобігання булінгу.

Практичне заняття 4. Формулювання рекомендацій щодо змін в освітньому процесі з урахуванням рекомендацій та відповідних рівнів підтримки.

Питання для самостійного опрацювання

1. Конвенція ООН про права дитини і Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю: аналіз щодо захисту прав дітей з особливими освітніми потребами.

2. Основні концепції «Індексу інклюзії»: «інклюзія», «бар'єри на шляху до участі в освітньому процесі», «ресурси, спрямовані на підтримку навчання та участі в освітньому процесі», «підтримка багатоманітності».

3. Закон України «Про освіту»: аналіз основних понять, пов'язаних із інклюзивним навчанням. Аналіз статті 19 «Освіта осіб з особливими освітніми потребами» та статті 20 «Інклюзивне навчання».

4. Вивчення основних законодавчих документів у сфері інклюзивного навчання: Концепція розвитку інклюзивного навчання (2010 р.), постанова КМУ № 872 «Про затвердження порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах».

5. Нормативно-правові документи, що регламентують роботу асистента вчителя: постанова КМУ № 872 від 15.08.2011 р. «Про затвердження порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах», лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту № 1/9-675 від 25.09.2012 р. «Щодо посадових обов'язків асистента вчителя».

6. Нормативно-правові документи, регламентують роботу асистента дитини: Наказ МОН від 17.11.2021 № 1236 «Про затвердження Умов допуску асистента учня (дитини) до освітнього процесу для виконання його функцій та вимог до нього», наказ Мінсоцполітики від 23.12.2021 №718 «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги супроводу під час інклюзивного навчання».

7. Умови налагодження позитивних стосунків з однолітками для дітей з особливими освітніми потребами.

8. Аналіз причин бажання батьків бачити своїх дітей в інклюзивному освітньому середовищі. Важливість роботи з усіма членами родини.

9. Ролі асистента вчителя та дитини у процесі налагодження позитивних стосунків дітей з особливими освітніми потребами зі своїми однолітками.

10. Створення ефективної взаємодії асистента вчителя та дитини з батьками дітей з особливими освітніми потребами.

11. Характеристика складу команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами.

12. Аналіз відповідності методів викладання індивідуальним особливостям здобувачів освіти.

13. Характеристика видів адаптації для забезпечення особливих освітніх потреб здобувачів освіти.

14. Проблеми моніторингу навчальних результатів на основі загальноосвітньої програми.

15. Залучення додаткових фахівців до освітнього процесу: переваги та труднощі.

16. Особливості організації практики спільного викладання.

17. Роль асистента вчителя у здійсненні практики спільного викладання

18.. Відображення основних етапів формування партнерських стосунків між учителем і асистентом вчителя в організації фізичного, структурного та соціального середовища.

19. Характеристика та основні чинники діяльності успішної команди.

20. Особливості мовленнєвої діяльності дітей із розладами аутистичного спектра.

21. Стратегії залучення дітей з розладами аутистичного спектра до співпраці з іншими дітьми.

22. Педагогічні умови ефективного спілкування з дитиною з розладами аутичного спектру в умовах інклюзивного навчання.

23. Особливості формування особистості дитини з інтелектуальними порушеннями.

24. Педагогічні підходи до розвитку особистості дитини з інтелектуальними порушеннями.

25. Стратегії пом'якшення психотравмуючих чинників для дітей з церебральним паралічем в умовах інклюзивного навчання.

26. Особливості розвитку пізнавальної сфери у дітей із церебральним паралічем.

27. Особливості пізнавальної сфери у дітей з порушеннями зору.

28. Педагогічні підходи до розвитку особистості дитини з порушеннями зору.

29. Особливості пізнавальної сфери у дітей з порушеннями слуху.

30. Педагогічні підходи до розвитку особистості дитини з порушеннями слуху.

31. Педагогічні умови забезпечення ефективної роботи з дітьми із заїканням в умовах інклюзивного навчання.

32. Особливості врахування поведінки дітей із синдромом дефіциту уваги з гіперактивністю у процесі організації освітнього процесу.

33. Педагогічні умови розвитку позитивної самооцінки дітей із синдромом дефіциту уваги з гіперактивністю.

34. Умови налагодження позитивної співпраці з батьками дітей з особливими освітніми потребами.

35. Визначення сильних сторін дитини, а також сфер підтримки на основі результатів спостережень.

36. Аналіз кейсів у контексті МКФ-ДП: полегшуючі фактори і бар'єри у навколишньому середовищі.

37. Аналіз кейсів: функції організму та структури, активність і участь.

38. Аналіз кейсів: активність та участь.

39. Ефективні стратегії формування позитивної атмосфери у дитячому колективі.

Практичні завдання

1. Підготувати лист-повідомлення для батьків щодо приходу у групу/клас дитини з особливими освітніми потребами.

2. Сформувати навчальні цілі, завдання та критерії для оцінювання для дитини з особливими освітніми потребами на основі запропонованого кейсу.

3. Підготувати повідомлення про можливі адаптації і модифікації для дитини з особливими освітніми потребами на основі запропонованого кейсу.

4. Скласти психолого-педагогічну характеристику інклюзивної групи/класу.

5. Підготувати повідомлення про переваги інклюзивного навчання для усіх учасників освітнього процесу: дітей з особливими освітніми потребами та їхніх батьків, інших дітей у групі/класі та їхніх батьків, педагогів, керівників закладів, місцевої громади.

6. Використовуючи матеріали статті 9 Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, підготувати повідомлення про основні бар'єри на шляху до впровадження інклюзивного навчання у вашому закладі освіти та запропонувати шляхи їх подолання.

7. Запропонувати шляхи вирішення проблемних ситуацій, які описують стосунки вчителя з асистентом вчителя або асистентом дитини, та обґрунтувати їх.

8. Розробити тижневий графік спільного викладання у своєму закладі освіти.

9. Підготувати повідомлення на тему: «Умови створення та складові ефективної команди: моє бачення».

10. Розробити рекомендації батькам про виховання дітей з розладами аутичного спектру, або дітей із синдромом дефіциту уваги і гіперактивністю, або інтелектуальними порушеннями, або дитячим церебральним паралічем, або із сенсорними порушеннями (порушеннями зору та слуху) (на вибір).

11. Запропонувати стратегії розвитку позитивних стосунків у дитячому колективі.

12. Зібрати та представити історії (5) про розвиток дітей з особливими освітніми потребами та особливості їх залучення до закладу освіти.

Рекомендована література:

Основна:

1. Асистент вчителя в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник / Н.М. Дятленко, Н.З. Софій, О.В. Мартинчук, Ю.М. Найда, під заг. ред. М.Ф. Войцехівського. - К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. - 172 с.

2. Інвалідність та суспільство: навчально-методичний посібник. За заг. редакцією Байди Л. Ю., Красюкової-Еннс О.В. / Кол. авторів: Байда Л.Ю., Красюкова-Еннс О.В., Буров С.Ю., Азін В.О., Грибальський Я.В., Найда Ю.М. - К., 2012. - 216 с.

3. Основи інклюзивної освіти: навч.-метод, посіб. [Електронний ресурс] / За заг. ред. А.А. Колупаєвої. - К.: "А.С.К.", 2012. - 307 с. - (Серія "Інклюзивна освіта").

4. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. - Київ: ТОВ "Агентство "Україна", 2019. - 300 с.

5. Софій Н.З. Спільність зусиль: фахівці в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник. - К.: ТОВ Видавничий дім "Плеяди", 2016. - 108 с.

Додаткова:

1. Данілавічюте Е.А. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник / За заг. ред. А.А. Колупаєвої. - К.: Видавнича група "А.С.К.", 2012. - 360 с.

2. Диференційоване викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник / за загальною редакцією Колупаєвої А.А. - К.: Видавнича група "А.С.К.", 2012. - 124 с. - (Серія "Інклюзивна освіта").

3. Доступність та універсальний дизайн: навчально-методичний посібник. Азін В.О., Грибальський Я.В., Байда Л.Ю., Красюкова-Еннс О.В. - К., 2013. - 128 с.

4. Індекс інклюзії: розвиток навчання та участі в життєдіяльності шкіл: посіб. / [Тоні Бут]; пер. з англ. К.: ТОВ Видавничий дім "Плеяди", 2015. - 190 с.

5. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: практ. посіб. / Тім Лорман, Джоан Деспелер, Девід Харві; пер. з англ. - К.: СПД-ФО Парашин І.С., 2010. - 296 с.

6. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально-методичний посібник / Кол. авторів: Колупаєва А.А., Софій Н.З., Найда Ю.М. та ін. За заг. ред. Даниленко Л.І., - 2-ге видання, стереотипне - К.: ФО-П Парашин І.С., 2010. - 128 с.

7. Колупаєва А.А. Діти з особливими потребами в освітньому просторі: початкова ланка. Путівник для педагогів: Навчально-методичний посібник / А.А. Колупаєва, О.М. Тараненко. - К.: "АТОПОЛ". - 2010. - 96 с. - (Серія "Інклюзивна освіта").

8. Колупаєва А.А. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: навч. курс та навчально-

методичний посібник / А.А. Колупаєва, Е.А. Данілавічюте, С.В. Литовченко. - К.: Видавнича група "А.С.К.", 2012. - 197 с. - (Серія "Інклюзивна освіта").

9. Особливості викладання в інклюзивному навчальному середовищі: практика спільного викладання / Софій Н.З. // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: наук.-метод. зб.: / за ред.: В.В. Засенка, А.А. Колупаєвої. - 2015. - Вип. 10. - С. 173 - 177.

10. Мартинчук О.В. Підготовка фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища: монографія / О.В. Мартинчук. - К.: Вид-во учбової літератури, 2018. - 420 с.

11. Методичні рекомендації «Організація інклюзивного навчання в закладах позашкільної освіти» // укл. Н.О. Квітка, А.В. Лапін. – Київ, 2022. – 58 с. [Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/cgi/users/home?screen=EPrint::View&eprintid=739364>]

12. Навчально-методичний посібник: «Діти з особливими потребами у загальноосвітньому просторі»: навчально-методичний посібник //Авт.: Ярмола Н.А., Коваль Л.В., Квітка Н.О. Лапін А.В. та ін.: за заг. ред. Ярмола Н.А. – Київ: 2020. [Режим доступу:<https://lib.iitta.gov.ua/cgi/users/home?screen=EPrint%3A%3AView&eprintid=729481>]

13. Навчально-методичний комплект «Особлива дитина в інклюзивному дошкільному навчальному закладі» / Коваль Л.В., Компанець Н.М., Квітка Н.О., Лапін А.В., Луценко І.В.– К.: 2018 р. – 362 с. // Електронна бібліотека НАПН України – <http://lib.iitta.gov.ua/711769>

14. Навчально-методичний посібник «Асистент учителя в закладі загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням»: навчально-методичний посібник / Авт.: Колупаєва А.А., Коваль Л.В., Квітка Н.О. та ін.: за заг. Ред. Колупаєвої А.А. – Харків: Вид-во «Ранок», 2018. – 247 с. // Електронна бібліотека НАПН України

<https://lib.iitta.gov.ua/cgi/users/home?screen=EPrint%3A%3AView&eprintid=719558>

15. Софій Н.З. Особливості планування в інклюзивному класі: створення індивідуальної навчальної програми / Софій Н.З. // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: наук. - метод, зб.: / за ред. В.В. Засенка, А.А. Колупаєвої. - 2014. - Вип. 6. - С. 150 - 154.

16. Софій Н. З. Залучення батьків до процесу оцінювання навчальних досягнень. учнів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання / Софій Н.З. // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: наук.-метод. зб.: / за ред.: В.В. Засенка, А.А. Колупаєвої. - 2013. - Вип. 4. - Ч. 2. - С. 312 - 320.

17. Таранченко О.М., Найда Ю.М. Диференційоване викладання в інклюзивному навчальному закладі: навч. курс та навчально-методичний посібник / за заг. ред. А.А. Колупаєвої. - К.: Видавнича група "А.С.К.", 2012. - 124 с. - (Серія "Інклюзивна освіта").

18. Таранченко О.М. Інклюзивна освіта. Освіта дітей з особливими потребами / Таранченко О.М., Литовченко С.В. // Позашкілля. Шкільний світ. - № 3 (015). - 2008. - С. 15 - 25.

19. Технології корекційно-розвивальної роботи в інклюзивному навчальному закладі: позаурочний час /Навчально-методичний посібник / укл. Н.О. Квітка, А.В. Лапін. – Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021.- 176 с. (ISBN 978-966-189-627-6/ УДК 374.091:376-056.36).

20. Технології психолого-педагогічного супроводу дітей з аутизмом в освітньому просторі: навчально-наочний посіб. / Укладач - Скрипник Т. - К.: ТОВ "Видавничий дім "Плеяди", 2015. - 56 с.

21. Федоренко О.Ф. Професійна готовність педагогів як чинник успішного впровадження інклюзивного навчання дітей із порушеннями слуху /О.Ф. Федоренко // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: зб. стат. молод., вчених / за ред.: В.В. Засенка, А.А. Колупаєвої. - 2013. - Вип. 4. - Ч. 2. - С. 362 - 370.

22. Федоренко О.Ф. До питання про впровадження інклюзивного навчання учнів з особливостями психофізичного

розвитку: теоретико-методологічні засади / О.Ф. Федоренко // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. - 2013. - Вип. 23 (2). - С. 108 - 115.

Законодавчі та нормативно-правові документи

1. Закон України № 1767-VI від 16.12.2009 р. "Про ратифікацію Конвенції про права осіб з інвалідністю і Факультативного протоколу до неї".

2. Закон України № 2442-VI від 06.07.2010 р. "Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти (щодо організації навчально-виховного процесу)".

3. Закон України "Про освіту" № 2145-VIII від 05.09.2017 р.

4. Інструктивно-методичний лист "Організація інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах" (Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1/9-384 від 18.05.2012 р.).

5. Інструктивно-методичний лист "Організація психологічного і соціального супроводу в умовах інклюзивного навчання" (Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1/9-529 від 26.07.2012 р.).

6. Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту № 1/9-675 від 25.09.2012 р. "Щодо посадових обов'язків асистента вчителя".

7. Лист Міністерства освіти і науки України № 2.5-281 від 05.02.2018 р. "Щодо навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивних класах".

8. Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1/9-694 від 28.09.2012 р. "Щодо введення посади вихователя (асистента вчителя) у загальноосвітніх навчальних закладах з інклюзивним навчанням".

9. Наказ Міністерства освіти і науки України № 1205 від 06.12.2010 р. "Про затвердження Типових штатних нормативів загальноосвітніх навчальних закладів".

10. Наказ Міністерства освіти і науки України № 912 від 01.10.2010 р. "Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання".

11. Наказ Міністерства освіти і науки України № 1/9-539 від 08.08.2013 р. "Про організаційно-методичні засади забезпечення права на освіту дітям з особливими освітніми потребами".

12. Наказ Міністерства освіти і науки України № 768 від 14.06.2013 р. "Про затвердження плану заходів щодо забезпечення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі дітей з інвалідністю".

13. Постанова Верховної Ради України № 96-VIII від 13 січня 2015 р. "Про Рекомендації парламентських слухань на тему: "Освіта, охорона здоров'я та соціальне забезпечення дітей з порушеннями психофізичного розвитку: проблеми та шляхи їх вирішення".

14. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2017 р. № 88 "Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами".

15. Постанова Кабінету Міністрів України № 872 від 15.08.2011 р. "Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах", наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 18.05.2012 р. № 1/9-384 "Про організацію інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах".

16. Постанова Кабінету Міністрів України № 607 від 21.08.2013 р. "Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами".

17. Постанова КМУ № 545 від 12.07.2017 р. "Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр".

18. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 р. № 988-р "Про схвалення Концепції реалізації

державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти "Нова українська школа" на період до 2029 року".

19. Постанова КМУ від 9 серпня 2017 року № 588 "Про внесення змін до Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах". - Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/osvita-osib-z-osoblivimi-potrebami/normativno-pravova-baza.html>

20. Постанова КМУ від 12 липня 2017 року № 545 "Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр". - Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/osvita-osib-z-osoblivimi-potrebami/normativno-pravova-baza.html>

21. Примірне положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти / Наказ МОН України від 08.06.2018 р. № 609.